

A kamonci park – a mi boulogne-i erdőnk

A kertek és parkok telepítésének történetében a 18. század végén Európában megjelennek a *dendrológiai* kertek. Ez a parkrendezésnek egy sajátos formája, amely a középkori kolostorkertek több évszázados hagyományán alapszik, ugyanakkor folytatása a pompás és rendezett reneszánsz kerteknek, valamint a főúri kastélyokat övező, a szigorú mértani szabályok szerint kialakított és az európai kertészeti hagyományok szellemében gondozott virágos teraszoknak is. E hagyományok szem előtt tartották a főúri kastély építészeti sajátosságait, és derékszöget alkotó sétányaival, fegyelmezett glédában álló fasoraival egységes látványba foglalták a szigorúan megtervezett térséget.¹

Ezeknek a szigorú mértani alakú *francia-barokk* kerteknek az ellentétjeként jelenik meg az *angol kert* szabadon komponált zöld területe; noha ez sem válik teljesen függetlenné az ellenőrzés és a tervezés néhány alapvető szabályától, végső eredményként mégis a szabadon utánczott természet képét adja. A megtervezett kertet falkerítés veszi körül, de mégis szabad térré válik, lugasokkal, mezővel, dombokkal és forrásokkal, amelyektől csörgedező patakok sietnek a kis tóba, amely szintén megkerülhetetlen eleme lesz a kerteknek és parkoknak a 18–19. század fordulóján.

Ebben az időben nálunk is megépülnek a nemesi kastélyok, s az őket körülfogó kertek és parkok, s ezek kialakításánál gyakran a buja növényzetű Duna- és Tisza-part szolgál nagyszerű alapként olyan környezet létrehozásához, amelyben az érintetlen természet érzete uralkodik.

A természetesség és a szabadság benyomása azonban csak látszólagos. A kanyargós utakat többé már nem szabályos fasor szegélyezi, hanem a

4 ¹ Rapaics Raymund: *Magyar kertek*. Budapest, 1943

sokféle fa gazdagsága, amely az ilyen kertek alapját képezi majd. Ezekbe a kertekbe külön figyelemmel válogatták a fafajtákat, amelyek idővel kiszorítják majd az addig kedvelt építészeti elemeket, mint amilyenek az ógörög templomromok, szobrok, vagy a megbúvó pihenősarkok voltak. Alakjának szépségével és egyediségével a fa válik az ilyen kertnek a központi objektumává. A világ távoli tájairól, Ázsiából, Afrikából és Ausztráliából hozatják az egzotikus növények palántáit, amelyek nemcsak formájukban, hanem színükben is különböznek egymástól. Ebben természetesen Anglia az élenjáró, de Európa más részei sem maradnak el mögötte. Ily módon ezeknek a kerteknek négy fajtája alakul ki. Az első a *szenimentális kert* lesz, amelyben a szomorúfűz dominál, s ezt rövidesen követik majd azok a kertek, amelyekben a bölcsességet is jelképező platán néhány fajtájából alakítanak ki.

A mi vidékünk, így Újvidék közvetlen környéke sem maradt ilyen kastélykertek nélkül, a hosszan tartó török hódoltság következtében elmaradott társadalmi és gazdasági viszonyai ellenére sem. Így a 18. század végén Marczibányi Márton² magyar főúr, vagyonos nemesi család ivadékként megöröklővén nemcsak a csókai uradalmat, hanem Szerémségben a kamonci birtokot is, amelyet a család a 18. század közepén vásárolt meg, felújította a Duna menti erdőben levő kastélyt, körülötte pedig parkot alakított ki a kor stílusában és szellemében. Szerém megye országgyűlési képviselőjeként ez a vagyonos földbirtokos egyfajta mintagazdaságot is létrehozott, amelyben külön figyelmet fordítottak a szőlőtermesztési és borászati hagyományok ápolására.

A kamonci parkban levő grófi kastélyt 1793-ban Marczibányi István építtette, akitől a birtokot a már említett Marczibányi Márton örökölte. A tizenkilencedik század elején a Duna-parti erdőből ő alakította ki a parkot, előbb a fűzfának – az említett szenimentális kert e nélkülözhetetlen fájának – a rendszeres telepítésével, később pedig egzotikus ültetvények beszerzésével – amelyek közé a ma már annyira elterjedt tövises *Lycium* és a kora tavasszal virágzó aranyvessző is sorolható –, valamint különféle területi módosításokkal. Ez a park semmiben sem maradt el a kor más parkjaitól. A nemesi kastély körüli több mint húszhektárnyi területen mesterséges tavat is ástak, amelyet két forrás táplált. Ez a rendszeresen szervezett park, amelyben ligetek, virágos mezők és lankák váltakoztak, mítoszi alakokkal az egzotikus növények között és római történelmi személyek öt magas oszlopra helyezett szobraival, mégis az érintetlen természet látszatát keltette. Az impozáns méretű parkot sokszínű flórájával rendszeresen

² Kalapis Zoltán: *Életrajzi kalauz II.* Újvidék, 2003

gondozták, a növényzetet pedig folyamatosan gazdagították akkor ritka növények telepítésével. A parkot uraló számtalan és sokféle fa közül ma is megtalálható itt a hárs, a tölgy, a jávor, a feketefenyő, a gyertyán és a vadgesztenye, míg az akkoriban kedvelt szilfa és a platán néhány fajtája idővel kiveszett.³

Marczibányi Márton mintabirtoka (a tablisement) fölkelte gróf Széchenyi István figyelmét is, amikor 1830 nyarán a Duna szabályozását tervezve a Vaskapuig hajózott, és néhány napra megszállt Kamoncon.

Míg Széchenyi a naplójában csak Marczibányi Márton „kis lelkületét” kommentálja⁴, addig Jaša Ignjatović szerb író emlékezetében az idillikus park úgy maradt meg, mint az itteni „Bois de Boulogne”.⁵

1918 után a nemesi birtok (a kastély és a park) részvénytársaság kezébe került, a második világháború utáni nacionalizálással pedig köztulajdonná vált. A mi „boulogne-i erdőnk” a természetet utánózva a Duna jobb partján, a Pétervárad várá közelében, Újvidékkel átellenben jött létre, egy magyar főúr kastélyának a parkjából.

A tanulmány a XVIII. század, 5. kötet, „Vrt”, Društvo za proučavanje XVIII. veka című kiadványban jelent meg. Novi Sad, 2004

KARTAG Nándor fordítása

³ *Enciklopedija Novog Sada*. Knj. 10, Novi Sad, 1998

⁴ *Széchenyi István és Waldstein János keleti utazása 1830-ban*. Budapest, 1942

6 ⁵ J. Ignjatović: *Trpen-spasen*. Novi Sad, 1987, Izabrana dela knj. IV